

Sıradan Yazı

Zəmanəmizdə Sabir Rüstəm xanlı Ədəbiyyatı bilən, bildiyi Ədəbiyyat uğrunda savaşa açan, savaşa açdığı Ədəbiyyatı silaha çevirməyi bilmiş ümud ödənlərimizdir. S.Rüstəm xanlı gözümüzün qabağında həmişə tribün, Kürsü adamı olmuş, bir körə qalxdığı kürsülərdən bir daha cənməmişdir; zira cənməli də yox, cənməsindən üzləndə Ədəbiyyat on ucadır.

Sabir Rüstəm xanlığın adı bizim Müstəqillik ədəbiyyatının ön sıralarında gəlir. Heç təsadüfdən yox. Müstəqillik ehtirası, müstəqillik nəfəsi S.Rüstəm xanlığın hələ gənclik çabalarıdır. Ki, heç hovur onunmayıb ömür boyu realizəsini edibdir; ekzistensial-fərdi, toplumsal-mill, poetik Ego səviyyəsində.

Tribün şeir (Kürsü şeiri) bizdə S.Rüstəm xanlığa qədər də kifayət qədər gəlişmişdir; hər növ tematik-ideoloji-romantik-monaşvi əsaslarla. İçinə girib, katekambalarına bələd olub, hər növ (senzura) təşvişlərini könəra qoyaraq, S.Rüstəm xanlı cesarətə, real(ist) zəmində, ardıcıl və durmadan bu Şeiri yeni mərtəbəyə qaldırır; günün poetik Ritorikasını israrla Müstəqillik savaşına çevirə bildi. İlk şeirlərini, sonrakı və son şeirlərini, (bir neçə oxucu nəslini yad edərsək) on minlərlə pərəstişkarlar qazanmış kitablarını sadalamağa, monco, lüzum yox. Bu belədir.

Bir az da metafizikasına baş vursaq: bizdə Müstəqillik ədəbiyyatı ne 60-cıların Azadlığı ilə kükrəyib, qəfil Davam edir 37-si ilə kəsilən (Afrikanın) Səsi ilə başlaya biləndir (bu bir Etraz ədəbiyyatı olaraq qalır), nə də iç Azadlığını hər növ Ekzistensiyə axtarıqlarında doladıra-dolaşıra bir yana gedib çıxa biləndir. Bizdə Müstəqillik ədəbiyyatı məhz S.Rüstəm xanlığın pat/Ritorik (patriotik-ritorik) Savaşı ilə başlayır; kürsüdə Kürsiyə, sözəndə Sözü, əmələndə Əmələ əynini dəyişərək yenə də Davam edir; davam edə bilər...

S.Rüstəm xanlı bizdə Müstəqillik ədəbiyyatının əsaslarını alınıra biləndir. Bir kərə başlayıb daima danışan Şeiri ilə, bir kərə danışib heç zaman Susmayan publisistikası ilə. Akademik İsa Həbibbəyli iqrar edir: bizdə Müstəqillik ədəbiyyatı çox-Səslı, çox-nəfəslı, çox-İbaslıdır. Elədir, rəziləşməməyə olmaz. Amma ki, nə o, nə o birisi, nə üçüncüsü, - deyərdim: - bizdə bu Ədəbiyyatın leytmotivini və lokomotivini bu gün də bir zamanlar S.Rüstəm xanlığın qorxmadan Savaşa açdığı Tribunası (platforması) olmuşdur, çəkib aparır...

1970-ci illərdə bu hələ tematik əsasdadır; rəsmi etikətdə hələ meydan sulayan Sovet ritorikası ilə Şairin açdığı Vətən davasıdır, Tarix davasıdır, İstiqlal davasıdır və ən mühümü Cənub davasıdır. Ulu öndər, el zamanlar milli lider Heydər Əliyev özü Yazıçıların qurultayında Cənubi Azərbaycan kəlməsini işlətməmiş, bu da mövzuya Ədəbiyyatda birə-ikiqat meydan qazandırmışdı. Şəraitə münbət görüb S.Rüstəm xanlı Sovet ritorikası ilə müstəqillik Savaşını özəşməklə, cəğal mövzularla qurur, nail də olurdu...

Gərəkdir Zəmanə ilə Dil tapmağın çəmini biləsən. Sabir Rüstəm xanlı hər zaman Ədəbiyyatın potensialını xitərinə ala bilmişdir. 1980-ci illərdə Tənqid havası tüm ölkəni (Sovetləri) bürüyəndə Ədəbiyyatımızda özəl duyuy düşünlərdən birincisi Sabir Rüstəm xanlı oldu. Janrını tənqiddə dəyişərək ədəbi tənqid tribunallarından, Yazıçıların Natəvan zalından, İstər lokal məclislərdə, İstərsə də Vətənin hüdədlərini aşmış qlobal dünyaya çıxdığı beynəlxalq səfərlərdə/arenalarda Millətin elə məsələlərini qal-

dırdı ki, dünənə qədər Millət kəlməsinə avarıca, öz mənasında, metafizik dilinə gətirməyə ürək ələməyən Ədəbiyyat auditoriyalarımız vəlvələyə gəldi. Hətta Kürsülər qonimi Xəlil Rza da vəcə gəlib, yenidən kükrəmişdi: "Natəvan klubunda bir çıxışı dinlədik. / Qəfildən Yer kürəsi silkolandı elə bil. / Əyləşsə də, elə bil qalxdı ayağa dımdık / Yeknəsəq natiqləri dinlərdən yatan Xəlil... (Cümlə, 25 aprel 1986-cı il)".

Məsələ burasındadır ki, Müstəqillik savaşı cavan İkan S.Rüstəm xanlı Kürsülər qazandırmışdı. Qazandıqı solahiyətlərdən, rəsmi dövlət statusunun (Kürsülərin) verdiyi haqq və imkanlardan üstülluca bəhərlənərək Şair, - təkca poeziyasında yox ki, - ictimai sferalarda geniş fəaliyyəti, əməlləri ilə, Əməllərində əməlli-başlı Millət savaşı açmışdı. Əlbəttə, Sovetlərin dağılmağı hələ kimsənin ağına gəlmirdi; amma bu dəfə Rejim özü cəğallıq edirdi. Bir çoxlarına rəğmə Azərbaycanın haqqını yenə tanıdır, tanımaq istəyirdi. Millətin gözü yenə Şairində idi. Bu ki, bəs bu dəfə S.Vurğunun, B.Vahabzadənin əlinə alıb Azərbaycançı-lığı estafətini kim irəli aparasdır?

bir Azadlıqsevərlər ordusunun yetişməsinə böyük töhfəsini verir. Ardıyca Milli Məclis, millət vəkiliyi gəlir, gəlir və bugünəndə də yerində, Davam edir. Parlament kürsüsündə, parlament mübarizəsində, Üçrəngli Bayrağımız və bu xətlər içində Millətin imzasını atdığı Müstəqillik aktımız...

Yadıma salım: tüm bu Meydan Epopeyasını S.Rüstəm xanlı sonralar "Xətai yurdu" romanında təfəsil qələmə alır. Roman bu cümlə ilə bitirdi: "Şükür sənə, İlahi! Bu günə biz yaşamağı bizə qismət elədin. Bu günə biz yetişdirdin, bu hadisələr biz idarə etdik, bu sənədi biz hazırladıq və biz qəbul edirik! XX yüzilin sonunda Azərbaycanın qəzəyində müstəqil dövlətin müəllifləri bizdik! Müstəqilliyin əsgər və sərkərdələri bizik! Nə bizdən əvvəlkilər, nə bizdən sonra gələnlər - məhz bizlər! Bəlkə yüz il, min il keçəcək, amma bu gün və bu günün qəhrəmanları unudulmayacaq!". Hərçənd Müstəqillik aktını daha da əvvəl, S.Rüstəm xanlı bünövrəsini qoyduğu Müstəqillik ədəbiyyatı ilə imzalamışdı.

Qarabağ məsələsi nəcədir S.Rüstəm xanlı Müstəqillik savaşında. Çağırış ruhu olanlarca Qarabağ şeirini, hər nəfəsində Qara-

ümumən, S.Rüstəm xanlığın Tribün mövqeyi, platformasından baxanda: Qarabağ məsələsi Müstəqillik ədəbiyyatının özüdür; qarşısına diyirilib durubdur, no irəli gətəməyə qoyur, nə də Kündəndə qayıtmağa. Ey türk, kəndinə qayıt, Özün olanda sən böyük olursan! Məhz bu niyyətlə, S.Rüstəm xanlı poetik qələmini Prozaaya dəyişərək bir-birinin ardınca sıra romanlar yazır.

Sitat. "2000-ci illərin əvvəllərində 1990-cı illərin "inqilabi epoxası"nın baş çatdığı döndəndə Sabir Rüstəm xanlı "Xətai yurdu"nu yazdı; 1980-ci illər, sovet quruluşunun çöküşü, "meydan hərəkatı"nın başlanması və milli müstəqillik uğrunda savaşa çevrilməsi tarixini yaddaşlara köçürmək qayğısına qaldı... Amma üstündən on-on beş il keçməmiş, sanki bu tarixi dalğa bilmərrə unudulmuşdu. Məhz bu zaman S.Rüstəm xanlı "Göy tarı" romanını (2005) yazaraq, diqqəti türkün, türklüyün tarixinə, təşəkkül dövrünə yönəldi. Roman bu gün də türkün əski əşirət çağlarından bəhs açan təkərsəz ömək olaraq qalmaqdadır.

SABİR RÜSTƏM XANLIĞININ MÜSTƏQİLLİK SAVAŞI

Sabir Rüstəm xanlığın adı bizim Müstəqillik ədəbiyyatının ön sıralarında gəlir. Heç təsadüfdən yox. Müstəqillik ehtirası, müstəqillik nəfəsi S.Rüstəm xanlığın hələ gənclik çabalarıdır. Ki, heç hovur onunmayıb ömür boyu realizəsini edibdir; ekzistensial-fərdi, toplumsal-mill, poetik Ego səviyyəsində.

Sonrası məlum-şüdə; S.Rüstəm xanlığın Meydan Epopeyası gəlir. Bir gənçin manifesti - Ömür kitabı. Millətin kitabı, Millət kitabı həm də 80-ci illər gənçliyinin ömür manifestinə çevrilir. Millətin Qarabağ harayı, Meydan hərəkatı; bu dəfə S.Rüstəm xanlı gənç kütlələrin diqqət mərkəzinə gəlir, təkca Mərkəzin (Sovetlərin) hədəffində deyil, Millətin də tapındığı başlıca Yol xəritəsi, Səmtlərdən olur. S.Rüstəm xanlığın Meydan natiqləri, çıxışları, müləhizələri Yazılmağın publisistikasının ən bariz nümunələri sayıla bilər; yerindəcə sərstəlliyi, tüm hədəflərə yayılın atəşi, cəsərat timsalı, Azərbaycan dünyasında görünməmiş miqyası ilə. Zəmanə ilə dil tapmaq həmişə çətinidir, aşığında milyon kütlələrdir, yuxarıda güc, hakimiyyət, iqtidar. Ariflər demiş: Nicat məhəbbətdədir yalnız. Axi aşığarlarda da, yuxarılarda da - Bu sənəin xalqındır. S.Rüstəm xanlı Millət savaşında Estafeti əlinə alına bilmişdi...

Qarabağa Yardım və S.Rüstəm xanlığın "Azərbaycan" qəzeti! İndi də ideoloq və zamanonun baş yazarı kimi. Müstəqilliyin ilk qəzeti və ilk müstəqil qəzet; iki il sərəsar S.Rüstəm xanlığın "Azərbaycan" Millət Meydanında Siyasəti-fürsət oynadır, böyük

bağ savaşı açan yüzlərlə məqələsinə, Ömür kitabını, Xətai yurdunu, Ölüm zirvəsi və Difa fədailərində iki yüz, yüz il öncənin cəynən cəynən cəynənəni işfə edən Qarabağ haqiqətlərini təkərar-təkərar xatırlatmaq olar. Amma no lüzum; Qarabağ məsələsi S.Rüstəm xanlı qələmində heç vaxt bitməmiş, bitməyən patriotik (pat/Ritorik) Ədəbiyyat mənziləsidir. Sonuncu akkordlar: Qalibiyyət ruhu ilə yazdığı "Qarabağ döndüş" poemasında (ƏQ, 24 dekabr 2020) bir daha bunu duyuruq; homon nostalji, nişgəl, Milləti gəlmən no qədər səbəblər-faktorlar-qandallara etiraz, bərsəmləzlik, no vaxtdır gözəldiyimiz ilk Qələbənin müjdöləri... Hələ nə qədər də boğuy yorğunluq var Sənsində; dolxunmağın gəlir. Qələbə səvincinəmi, Şairəmi? Nə xəyal etdiyindir, Şairim...

Əvəzində, 44 günlük Vətən müharibəsinin hər günündə Nəğməyə döndən, qəhrəman Ordumuzun hünərlə cəbhədə Qalibiyyət yazıb, milyonların qəlbində oks-soda toparaq İkin notlar, Gənclik nəfəsi: "Çəkil torqandallar, ey yağı düşmən / Mon şeytən ümidin üzər Millətom / Dünyanı üstümə qaldırdın yətor, / Dünyanın dördinə döndən Millətom!".

Bələ ki, cəmiyyətdə sanki yenidən rus-pərəstlik meylləri baş qaldıranda Sabir Rüstəm xanlı yaddaşları torpədərk Cavad xan haqqında "Ölüm zirvəsi" (2007) romanı ilə qənsər gəldi, tarixə bigənə-kör yanaşmağa qarşı çıxdı. "Difa fədailəri"ni (2010) yazaraq qondarma "erməni məsələsi"nin dibinə endi, bu işdə "rus məxərəci"nin kökünü qazıyub üzə çıxardı. Əhməd Ağaoglu "Difa fədailəri" və Məhəmməd Hadinin ("Şair və şər", 2015) nümunəsində ümumən ziyalılığın milli hərəkatda rolunu iştirakının mənsəyinə işıq saldı.

"Sunami" (2011), "Akademikin son əsəri" (2017) kimi romanlarında isə yazdığı yenedən müasirliyə döndərək gündün ağırılı müşküllərinə baş vurur, qlobal dünyada milli cəmiyyətin üzlədiyi real problemlərin səbəb və nəticələrinə aydınlıq gətirməyə çalışır..." (ƏQ, 30 yanvar 2021). Sitanın sonu.

Əlbəttə, Müstəqillik oluması heç də asan deyildir, müstəqillik savaşını müstəqil olmayanda, müstəqil ola bilməyəndə, müstəqil ola bilmək üçün, müstəqil olmaq üçün olur. Ekzistensial-fərdi, toplumsal-mill, poetik Ego səviyyəsində. Müstəqillik ədəbiyyatı ikeqat çətinidir. Bu həm də poetik Egoqların mübarizəsi, çarpışması, özünəüstədiqi sərəsıdır.

Əslində, bu Yazıda, bilirmən, Amerika kəşf elomədi. Sabir Rüstəm xanlı haqqında o qədər yazılıb ki; hərçənd yazılanlarda pafos, ritorika, hətta patetikə də var, hərəz S.Rüstəm xanlı fenomeninin gücü, mayası, önəmi gözümüzün qabağında tım reallıqda, həm realizəndə olsa da. "Ədəbiyyat qəzeti"no bu gün yazmaq istədim, bəs sərəvrlərin rəğbətini, rıqəətini, diqqətini; bir az da bildiklərimdən.

Sayqlarmla, Sıravı.